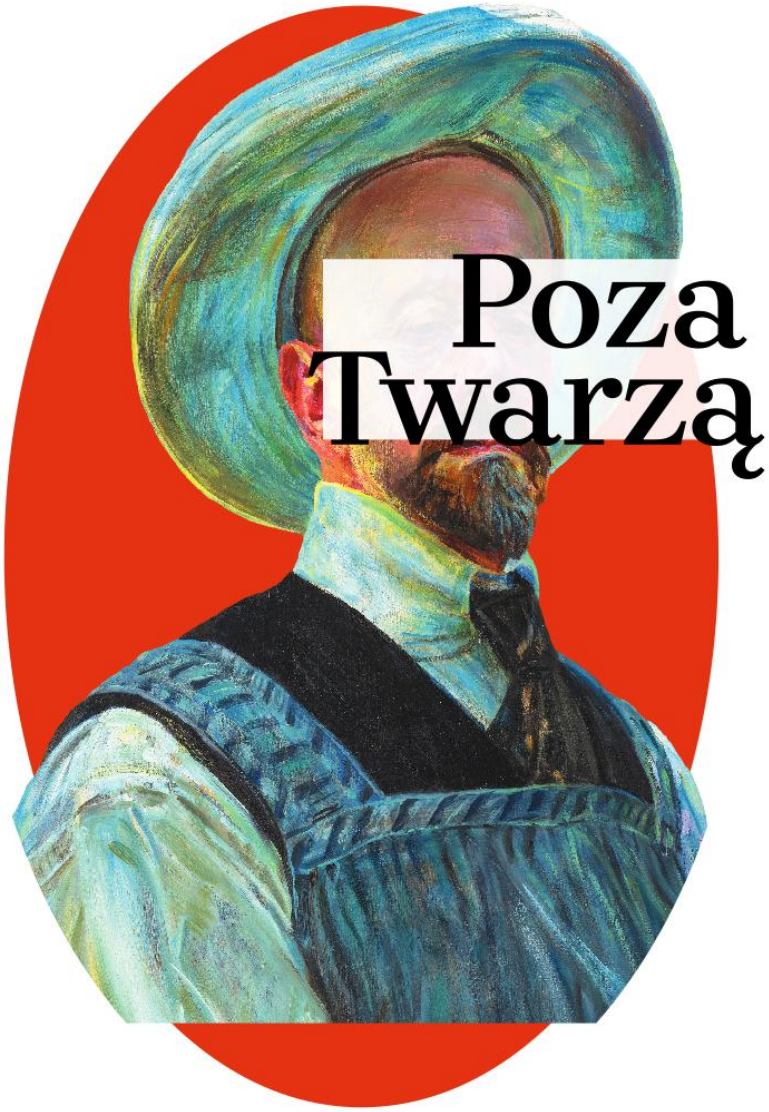

SCENARIUSZ ZAJĘĆ NA WYSTAWIE „POZA TWARZĄ”
WARIANT DLA KLAS I–III SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Temat: Jak dzieła sztuki opowiadają o człowieku?
Pytanie przewodnie: Czy można opowiedzieć o człowieku, nie pokazując jego twarzy?
Czas trwania: do 60 minut
Miejsce: Pop Culture Gallery w Starym Browarze w Poznaniu
Typ szkoły: szkoła podstawowa, klasy I–III
Autor: Katarzyna Drozdowska-Sawińska

JAK KORZYSTAĆ ZE SCENARIUSZA

Scenariusz prowadzi jedną trasą przez wystawę. Przy każdym przystanku znajdują się pytania przeznaczone dla klas I–III. Nie trzeba zadawać ich wszystkich. Warto wybrać dwa, które najlepiej odpowiadają aktywności grupy. Punkt 10 można pominąć, jeśli przejścia między salami zajmują więcej czasu.

PLAN TRASY

1. Tytuł wystawy „Poza Twarzą" – 3 minuty – punkt główny.
2. Pałac Sztuki i relacja mistrz–uczeń – 5 minut – punkt główny.
3. Matejko i Wyspiański –„ ZABIĆ W SOBIE MISTRZA"– 4 minuty – punkt główny.
4. Trop na podłodze i Pan Peryskop – 3 minuty – punkt główny.
5. Jacek Malczewski, „Autoportret w plenerze" – 2 minuty – krótki przystanek.
6. Józef Mehoffer – Przedmioty jako wskazówki – 4 minuty – punkt główny.
7. Damazy Kotowski – ślady w pracowni artysty – 4 minuty – punkt główny.
8. Zofia Leśniak - autoportret budowany kolorem – 5 minut – punkt główny.
9. Leon Chwistek- barwne strefy – 4 minuty – punkt główny.
10. Tymon Niesiołowski- ukryci mieszkańcy pejzażu – 2 minuty – punkt opcjonalny.
11. Kazimierz Puchała – człowiek zmienia krajobraz– 4 minuty – punkt główny.
12. Daniel Rycharski, „Ogród zimowy" – 5 minut – finał trasy.
13. Podsumowanie tytułu wystawy – 4 minuty – zakończenie.

CELE ZAJĘĆ

CEL OGÓLNY

Rozwijanie umiejętności uważnego i otwartego odbioru dzieł sztuki oraz dostrzegania, że o człowieku opowiadają nie tylko jego twarz i wygląd, lecz także przedmioty, praca, otoczenie i pozostawione ślady.

CELE OPERACYJNE

Po zajęciach uczeń lub uczennica:

- rozpoznaje i nazywa wybrane rodzaje przedstawień i formy sztuki, między innymi portret, autoportret, martwą naturę, pejzaż i instalację
- opisuje wybrane elementy dzieła i posługuje się podstawowymi pojęciami plastycznymi;
- porównuje dwa dzieła oraz wskazuje podobieństwa i różnice;
- odczytuje proste informacje przekazywane przez przedmioty, symbole, kolory i otoczenie;
- formułuje przypuszczenia i uzasadnia je tym, co widzi;

- wyjaśnia własnymi słowami tytuł wystawy;
- słucha innych osób i przyjmuje, że dzieło może wywoływać różne skojarzenia.

METODY I FORMY PRACY

Rozmowa kierowana, uważna obserwacja, porównywanie, gra tropów, zadania detektywistyczne, elementy Visual Thinking Strategies, praca indywidualna, praca w grupie

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- wydrukowane karty prowadzącego;
- fotografia Pałacu Sztuki z widocznym popiersiem;
- karta ze współczesnym znakiem naczynia i węża;

ZAPISY PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Rok szkolny 2026/2027 jest okresem przejściowym. W klasie I stosuje się podstawę programową określoną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. (Dz.U. z 2026 r. poz. 378, z późn. zm.). W klasach II–III obowiązuje jeszcze dotychczasowa podstawa programowa, określona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.).

Podstawa programowa określa wymagania odnoszące się do całego I etapu edukacyjnego. Poniższe zapisy należy zatem rozumieć jako umiejętności rozwijane podczas zajęć, a nie jako efekty, które każdy uczeń powinien w pełni osiągnąć po jednym spotkaniu.

KLASA I

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Zajęcia wspierają:

- rozwijanie krytycznego myślenia i refleksji nad własnym działaniem;
- rozwijanie samodzielności, kreatywności i wytrwałości w myśleniu, ekspresji i działaniu;
- rozwijanie kompetencji komunikacyjnych i społecznych opartych na szacunku i zaufaniu do innych.

Edukacja językowa – polonistyczna

Uczeń:

- przyjmuje rolę słuchacza lub mówcy oraz angażuje się w rozmowę;
- wyraża własne opinie, oceny i preferencje, okazując szacunek dla przekonań rozmówców;
- zadaje pytania dostosowane do kontekstu rozmowy;
- aktywnie uczestniczy w rozmowie grupowej: słucha innych, zabiera głos i wypowiada się zgodnie z przyjętymi zasadami komunikacji;
- wykorzystuje teksty kultury do rozmowy i wspólnego działania.

Edukacja artystyczna – plastyka

Uczeń:

- rozpoznaje podstawowe środki wyrazu plastycznego w oglądanych dziełach, w tym barwę, linię, kształt i fakturę;
- nazywa emocje wywoływane przez dzieło sztuki;
- porównuje dzieła sztuki, uwzględniając różne kryteria, w tym barwę i nastrój;
- opisuje wybrane dzieła sztuki, w tym obrazy i rzeźby;
- interpretuje znaczenie wybranych symboli lub elementów obecnych w dziele sztuki.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń bierze udział w wydarzeniu kulturalnym, w tym w zwiedzaniu muzeum lub wystawy.

KLASY II–III

Edukacja polonistyczna

Uczeń:

- słucha z uwagą wypowiedzi innych osób i okazuje szacunek osobie mówiącej;
- słucha i czeka na swoją kolej;
- formułuje pytania dotyczące sytuacji zadaniowych i wypowiedzi innych osób;
- wypowiada się na tematy związane z własnymi przeżyciami, zadaniem lub wydarzeniem kulturalnym;
- omawia treść ilustracji oraz nadaje znaczenie i tytuł obrazom;
- dobiera formę wypowiedzi i zachowania wyrażającą empatię oraz szacunek wobec rozmówcy.

Edukacja plastyczna

Uczeń:

- wyróżnia w obrazach i innych przedstawieniach kształty, wielkości i proporcje, położenie elementów, różnice i podobieństwa, barwy oraz faktury;
- nazywa wybrane dziedziny sztuk plastycznych, w tym malarstwo, rzeźbę i architekturę;
- rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych, w tym portret i pejzaż;
- wyjaśnia pojęcia takie jak oryginał i reprodukcja oraz wskazuje miejsca prezentowania sztuk plastycznych.

Edukacja społeczna

Uczeń respektuje normy i reguły postępowania obowiązujące w grupie.

Uczestnictwo w kulturze

Zajęcia rozwijają umiejętność uczestnictwa w kulturze oraz wyrażania własnych spostrzeżeń i przeżyć za pomocą środków plastycznych i językowych.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

FAZA WSTĘPNA

Miejsce: Przed wejściem do galerii.

Czas: około 1 minuty.

Zanim zaczniemy, ustalmy kilka zasad. W galerii możemy uważnie oglądać dzieła, zastanawiać się nad nimi, zadawać pytania i dzielić się różnymi skojarzeniami. Nie musimy wszyscy widzieć tego samego.

Niektóre prezentowane tutaj dzieła mają ponad sto lat. Aby ich nie uszkodzić, nie dotykamy ich ani nie chuchamy na nie. Poruszamy się ostrożnie i zachowujemy bezpieczną odległość.

Podczas rozmowy słuchamy osoby, która właśnie mówi. Czasami zatrzymamy się również w ciszy – dzięki temu łatwiej będzie nam się skupić, przyjrzeć dziełom i posłuchać towarzyszącej wystawie muzyki.

Znamy już zasady. Zastanówmy się teraz, co może oznaczać tytuł wystawy.

01_CO KRYJE TYTUŁ „POZA TWARZĄ"?

Miejsce: przestrzeń nieopodal kasy i szatni – poprzedzająca wystawę.
Czas: około 3 min.
Pojęcia: wystawa, tytuł, przypuszczenie.

Na co zwrócić uwagę:

Nie wyjaśniaj jeszcze znaczenia tytułu. Dzieci mają stworzyć pierwsze przypuszczenia, do których powrócą na końcu zajęć.

Zapytaj:

Tytuł wystawy to „Poza twarzą". O kim przede wszystkim mówimy, że ma twarz?

Jeśli uczniowie potrzebują podpowiedzi, zapytaj:

- *Jak zwykle nazywamy przednią część głowy psa albo kota? Czyją przednią część głowy najczęściej nazywamy twarzą?*
- *Co jeszcze, poza twarzą, może nam coś powiedzieć o człowieku?*

Podsumuj:

Słowa „twarz" używamy przede wszystkim w odniesieniu do człowieka. Możemy więc przypuszczać, że to właśnie człowiek będzie głównym bohaterem wystawy. Podczas zwiedzania sprawdzimy, czy w dziełach sztuki znajdziemy coś poza twarzą, co pomoże nam opowiedzieć o przedstawionych osobach. Na końcu zastanowimy się, czy tytuł wystawy znaczy dla nas to samo co teraz.

Przejście:

Wejdźmy do czerwonej sali i znajdźmy budynek, który przeniesie nas do Krakowa.

FAZA ZASADNICZA

02_PAŁAC NALEŻĄCY DO SZTUKI

Miejsce: w czerwonej sali, przed wielkoformatowym przedstawieniem Pałacu Sztuki
Czas: około 5 min.
Charakter etapu: rdzeń trasy
Pojęcia: elewacja, popiersie, mistrz, uczeń
Potrzebne materiały: fotografia Pałacu Sztuki w Krakowie z widocznym popiersiem Jana Matejki

Najważniejsze odkrycie:

Popiersia umieszczone na elewacjach Pałacu Sztuki upamiętniają między innymi dwóch ważnych artystów i prowadzą do spotkania mistrza z uczniem: Jana Matejki i Stanisława Wyspiańskiego.

Przebieg:

Stań z grupą przed wielkoformatowym przedstawieniem Pałacu Sztuki.

Powiedz:

Właśnie przenieśliśmy się do Krakowa. Przed nami znajduje się przedstawienie ważnego budynku. Przyjrzyjcie mu się uważnie i spróbujcie odgadnąć, do czego mógł służyć.

Zapytaj:

- *Czy wygląda jak budynek dawny, czy współczesny? Co o tym świadczy?*
- *Do czego mógł służyć? Weźcie pod uwagę jego nazwę: Pałac Sztuki.*

Wyjaśnij:

Pałac Sztuki w Krakowie – mimo swojej nazwy nie był rezydencją króla ani bogatej rodziny. Od początku służył prezentowaniu dzieł sztuki. Możemy powiedzieć, że w tym pałacu najważniejszym mieszkańcem miała być sztuka.

Tajemnica pustego owalu

Skieruj uwagę uczniów na owalne pole widoczne na przedstawieniu budynku.

Zapytaj:

- *Czy to miejsce miało pozostać puste?*
- *Co mogło się w nim znajdować?*

Po zebraniu odpowiedzi pokaż fotografię Pałacu Sztuki.

Powiedz:

Porównajcie przedstawienie na wystawie z fotografią prawdziwego budynku. Odszukajcie ten sam owalny element. Co znajduje się w nim na zdjęciu?

Uczniowie odkrywają, że w owalnym polu umieszczono popiersie.

Zapytaj:

- *Czy przedstawiono całą postać?*
- *Jaką część ciała możemy zobaczyć?*

Wyjaśnij:

Popiersie to rzeźbiarskie przedstawienie górnej części ciała człowieka – najczęściej głowy, ramion i fragmentu tułowia.

Poproś uczniów, aby odnaleźli w sali popiersie podobne do tego widocznego na fotografii.

Powiedz:

To Jan Matejko – jeden z najważniejszych polskich malarzy, znany przede wszystkim z wielkich obrazów prezentujących historię Polski. Na innej elewacji Pałacu Sztuki znajduje się popiersie Stanisława Wyspiańskiego. Artystów łączyła szczególna relacja.

Zapytaj:

A teraz zagadka: Który z nich był mistrzem i nauczycielem, a który uczniem?

Po krótkim głosowaniu wyjaśnij:

Jan Matejko był nauczycielem Stanisława Wyspiańskiego. Wyspiański uczył się od mistrza, ale z czasem stworzył własny, bardzo odmienny sposób tworzenia.

Podsumuj:

Popiersia na elewacjach Pałacu Sztuki przypominają o artystach uznanych za szczególnie ważnych. W ten sposób spotkaliśmy mistrza i ucznia: Jana Matejkę i Stanisława Wyspiańskiego.

Informacja dla prowadzącej lub prowadzącego:

Pałac Sztuki zaprojektował Franciszek Mączyński. Wzniesiono go w latach 1899–1901 dla Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Popiersie Stanisława Wyspiańskiego umieszczono na budynku dopiero w 1957 roku, dlatego nie sugeruj, że od początku tworzyło zaplanowaną parę z popiersiem Jana Matejki.

03_MATEJKO I WYSPIAŃSKI – „ZABIĆ W SOBIE MISTRZA"

Miejsce: w czerwonej Sali, przy napisie „ZABIĆ W SOBIE MISTRZA"
Czas: 4 min.
Pojęcia: mistrz, uczeń, przenośnia, własny język sztuki

Zwróć uwagę uczniów na napis umieszczony na ścianie: „ZABIĆ W SOBIE MISTRZA". Po jego lewej stronie znajduje się obraz Stanisława Wyspiańskiego, a po prawej – „Głowa konia" Jana Matejki.

Powiedz:

Wiemy już, kto był mistrzem, a kto uczniem. Jak rozumiecie słowa „zabić w sobie mistrza”?

Po wysłuchaniu odpowiedzi wyjaśnij:

Te słowa są przenośnią. Nie chodzi o to, aby naprawdę kogoś zabić. Wyspiański uczył się od Matejki i korzystał z jego wiedzy, ale nie mógł przez całe życie jedynie naśladować nauczyciela i malować tak jak on. Aby stać się samodzielnym artystą, musiał częściowo uwolnić się od wpływu mistrza i odnaleźć własny sposób tworzenia – własny język sztuki.

Przejście:

Czas na trop prowadzący do następnego artysty. Poszukajmy twarzy umieszczonej na podłodze – zdaje się, że już dzisiaj po niej chodziliśmy.

04_TROP NA PODŁODZE I PAN PERYSKOP

Czas: około 3 min.

Miejsce: Parter, miejsce nieopodal kasy.

Pojęcia: fragment, szczegół, wizerunek, obserwacja.

Na co zwrócić uwagę:

Ten etap powinien opierać się na ruchu i zabawie, a nie na dłuższym objaśnieniu. Watcher Noriakiego, obok którego nie da się przejść obojętnie, pomaga skierować grupę do kolejnej części wystawy.

Zapytaj:

- *Na podłodze znajduje się przekształcona reprodukcja fragmentu obrazu prezentowanego na wystawie. Jakie trzy szczegóły warto zapamiętać, aby później rozpoznać całe dzieło?*
- *Co jest najbardziej charakterystyczne w postaci Pana Peryskopa?*
- *W którą stronę kieruje swoje oko? Watcher, czyli Pan Peryskop, wskazuje nam dalszą drogę.*

Działanie:

Ogłoś misję detektywistyczną: na drugim piętrze uczniowie mają odnaleźć mężczyznę w dużym kapeluszu. Po rozpoznaniu dzieła powinni usiąść w bezpiecznej odległości i nie zdradzać rozwiązania pozostałym osobom.

Podsumuj:

Fragment może prowadzić do całego dzieła, ale nie mówi nam o nim wszystkiego.

Przejście:

Ustalmy, czy odnaleziony mężczyzna jest modelem, artystą, czy jednym i drugim.

05_JACEK MALCZEWSKI I AUTOPORTRET

Czas: około 2 min.

Miejsce, II piętro, przed obrazem Jacka Malczewskiego „Autoportret w plenerze”

Pojęcia: portret, autoportret.

Na co zwrócić uwagę:

To krótki przystanek. Najważniejsze są nazwisko artysty, jego relacja z Matejką oraz termin „autoportret”.

Zapytaj:

- Kogo namalował Jacek Malczewski, skoro tytuł dzieła brzmi „Autoportret w plenerze”?
- Po czym można rozpoznać człowieka, jeśli część jego twarzy jest zasłonięta?

Działanie:

Uczniowie wspólnie kończą zdanie:

Autoportret to portret, na którym artysta…

Podsumuj:

Jacek Malczewski był uczniem Jana Matejki i jednym z najważniejszych polskich malarzy. Wielokrotnie przedstawiał samego siebie, dlatego jego wizerunek i styl stały się rozpoznawalne nawet wtedy, gdy twarz artysty nie jest widoczna w całości. Zdradzę wam, że na tej wystawie można jeszcze w innym miejscu zobaczyć jego twarz – i to nie jeden raz.

Przejście:

Odnajdźmy kolejnego ucznia Matejki. Tym razem poprowadzi nas naczynie z wężem.

06_JÓZEF MEHOFFER – PRZEDMIOTY JAKO WSKAZÓWKI

Czas: około 4 min.

Miejsce: II piętro; przed obrazem Józefa Mehoffera „Portret dr Antoniego Krokiewicza”.

Pojęcia: portret, model, atrybut, symbol.

Potrzebne materiały: współczesny symbol aptek

Na co zwrócić uwagę:

Nie odczytuj od razu podpisu dzieła. Najpierw dzieci powinny spróbować rozpoznać zawód portretowanego na podstawie książek i naczynia z wężem.

Zapytaj:

- *Jakie przedmioty znajdują się wokół mężczyzny?*
- *Co mogą mówić o nim książki?*
- *Gdzie widzieliście znak naczynia i węża? Z jakim zawodem się kojarzy?*

- *Pokaż współczesny znak naczynia i węża i poproś uczniów o porównanie go z motywem widocznym na obrazie.*

Działanie:

Potraktuj obraz jak zagadkę. Poproś uczniów, aby wskazali dwa przedmioty podpowiadające, kim może być przedstawiony człowiek. Dopiero później odczytajcie podpis dzieła.

Podsumuj:

Antoni Krokiewicz był lekarzem, a autorem jego portretu był Józef Mehoffer – uczeń Jana Matejki. Przedmiot, który pomaga rozpoznać osobę lub jej zajęcie, nazywamy atrybutem. Naczynie z wężem przywołuje Higieję, antyczną boginię zdrowia, i kojarzy się z leczeniem. Dzisiaj naczynie z wężem jest symbolem aptek.

Przejście:

Teraz poszukamy autoportretu artysty w jego własnej pracowni.

07_DAMAZY KOTOWSKI – ŚLADY W PRACOWNI ARTYSTY

Czas: około 4 min.

Miejsce: przed „Autoportretem Stojącym" Damazego Kotowskiego

Pojęcia: autoportret, pracownia, szczegół, ślad.

Na co zwrócić uwagę:

Pozwól dzieciom samodzielnie odkryć wypalone zapałki. Nie wiąż ich od razu z upływem czasu ani swobodą artysty.

Zapytaj:

- Jakie przedmioty mówią nam, że znajdujemy się w pracowni malarza?
- Co leży na podłodze? Z czym mogą być związane te przedmioty?
- Dlaczego zapałek jest kilka? Co może oznaczać ich ułożenie blisko artysty?

Działanie:

Przeprowadź zabawę „Detektywi w pracowni". Uczniowie odnajdują fajkę i zapałki, a następnie układają historię tego drobnego śladu.

Podsumuj:

Kilka wypalonych zapałek może sugerować upływ czasu. Ponieważ leżą tam, gdzie mogły upaść po rzuceniu ich przez artystę, możemy również przypuszczać, że czuł się on w swojej pracowni swobodnie.

Warto wiedzieć:

Damazy Kotowski uczył się w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych, między innymi w pracowni Jana Matejki. Wnioski dotyczące zapałek są interpretacją, dlatego warto używać sformułowań: „może sugerować" i „możemy przypuszczać".

Przejście:

Zapamiętajcie trzy cechy tego obrazu: realistyczne kolory, widoczną głębię wnętrza i dokładnie przedstawione szczegóły. Za chwilę porównamy go z innym autoportretem.

08_ZOFIA LEŚNIAK – AUTOPORTRET ZBUDOWANY KOLOREM

Czas: około 5 min.

Miejsce: przed autoportretem Zofii Leśniak.

Pojęcia: autoportret, martwa natura, kontur, barwy ciepłe i chłodne, paleta.

Na co zwrócić uwagę:

Obrazów Zofii Leśniak i Damazego Kotowskiego nie można oglądać równocześnie. Porównanie należy oprzeć na zapamiętanych cechach autoportretu Kotowskiego. W razie potrzeby można wrócić do poprzedniego obrazu.

Zapytaj:

- *Które kolory nie odpowiadają rzeczywistemu wyglądowi postaci i przedmiotów?*
- *Jaki kolor mają kontury? Czy wiecie, czym jest kontur?*
- *Co nagromadzone przedmioty mówią o przedstawionej artystce?*
- *Czy potraficie odnaleźć paletę? Do czego służy?*
- *Czy na tym obrazie odczuwamy taką samą głębię jak na poprzednim?*

Działanie:

Zwróć uwagę na końcówkę pędzla trzymanego przez artystkę. Poproś uczniów, aby sprawdzili, czy kolor znajdującej się na nim farby pojawia się również w konturach.

Podsumuj:

Ciepłe barwy, takie jak pomarańczowy i czerwony, często wydają się znajdować bliżej widza, natomiast chłodne błękity i fiolety częściej sprawiają wrażenie, jakby cofały się w głąb. Ten efekt nazywamy perspektywą barwną. Nie jest to jednak bezwzględna zasada. W obrazie Leśniak przestrzeń wydaje się spłaszczona między innymi dzięki kolorom i wyraźnym konturom.

Opcjonalnie:

Opcjonalnie wprowadź pojęcie martwej natury. Martwa natura to przedstawienie odpowiednio dobranych i ułożonych przedmiotów. Układ przedmiotów w dolnej części autoportretu Leśniak przypomina martwą naturę.

Przejście:

Teraz człowiek zniknie z obrazu, ale pozostaną przedmioty należące do jego świata.

09_LEON CHWISTEK – BARWNE STREFY

Czas: około 4 min.

Miejsce: I piętro, przed pracami Leona Chwistka. Najpierw wskaż uczniom „Martwą naturę – szkło" z karafką i kieliszkami, a następnie obraz „Łabędzie".

Pojęcia: martwa natura, kompozycja, strefa.

Na co zwrócić uwagę:

W przypadku młodszych uczniów strefizm można przedstawić jako podział obrazu na „barwne strefy". Nie omawiaj teorii strefizmu Chwistka.

Zapytaj:

- *Jakie przedmioty potraficie rozpoznać?*
- *Czy przedmioty wyglądają tak jak w rzeczywistości?*
- *Co artysta zmienił lub uprościł, aby nadal można było je rozpoznać?*
- *Czy widzicie strefy różniące się kolorem lub kształtami? Czy potraficie je wskazać?*

Działanie:

Uczniowie zauważają, że obrazy zostały podzielone na barwne strefy. Widzą obszary zbudowane z linii prostych oraz takie, w których przeważają kształty zaokrąglone. Dostrzegają również, że artysta znacznie uprościł wygląd przedmiotów.

Podsumuj:

Martwa natura przedstawia odpowiednio dobrane i ułożone przedmioty. Leon Chwistek dzielił kompozycję na różniące się strefy i nazywał ten sposób strefizmem. Upraszczał przedmioty tak, aby pasowały do całego układu obrazu. Na zakończenie wskaż uczniom obraz „Łabędzie", nie podając jego tytułu, i poproś o rozpoznanie przedstawionych zwierząt.

Przejście:

Poszukajmy teraz innego pejzażu, w którym ukryły się łabędzie i postać człowieka.

10_TYMON NIESIOŁOWSKI – UKRYCI MIESZKAŃCY PEJZAŻU

Punkt opcjonalny.

Czas: około 2 min.

Miejsce: Przed obrazem Tymona Niesiołowskiego „Nad stawem"

Pojęcia: pejzaż, postać, nastrój.

Na co zwrócić uwagę:

Ten punkt można pominąć. Jeśli zostaje uwzględniony w zajęciach, należy skupić się na jednym odkryciu: człowiek może harmonijnie łączyć się z naturą.

Zapytaj:

- *Co zauważyliście najpierw: krajobraz czy postać?*
- *Gdzie ukryły się łabędzie?*
- *Co sprawia, że kobieta wygląda tak, jakby pasowała do tego miejsca?*
- *Co robi kobieta i dlaczego?*

Podsumuj:

Pejzaż to obraz, którego głównym tematem jest krajobraz. Nie widzimy twarzy kobiety, ale jej poza, kolory i otoczenie mówią o jej relacji z naturą.

Przejście:

Na następnym obrazie człowiek nie odpoczywa w krajobrazie. Swoją pracą bezpośrednio go zmienia.

11_KAZIMIERZ PUCHAŁA – CZŁOWIEK ZMIENIA KRAJOBRAZ

Czas: około 4 min.

Miejsce: I piętro, przed obrazem Kazimierza Puchały „W upalny dzień – Kosiarz – Żniwiarz”

Pojęcia: kosa, kosiarz, żniwa, praca, krajobraz.

Na co zwrócić uwagę:

Tytuł nie podaje imienia bohatera. Określa go poprzez wykonywaną pracę. Najważniejsze jest dostrzeżenie, że człowiek przekształca krajobraz.

Zapytaj:

- Co robi mężczyzna? Do czego służy trzymane przez niego narzędzie?
- Które elementy krajobrazu powstały lub zmieniły się dzięki pracy ludzi?
- Jak wyglądałoby to miejsce, gdyby nikt go nie uprawiał?

Działanie:

Przeprowadź zabawę „Tropiciele ludzkiej pracy”. Uczniowie mają odnaleźć:

- narzędzie (kosę);
- chaty;
- pole;
- ślad wcześniejszej pracy na polu – snopy zboża ustawione w kopki.

Podsumuj:

Kosiarz ścina trawę lub zboże kosą, a żniwiarz uczestniczy w zbiorze zbóż. Człowiek nie tylko znajduje się w krajobrazie. Poprzez pracę zmienia jego wygląd i pozostawia w nim ślady.

Przejście:

Dawne narzędzia z czasem zastępowano maszynami. Zobaczmy, co współczesny artysta zrobił z ich zużytymi częściami.

12_DANIEL RYCHARSKI – „OGRÓD ZIMOWY"

Czas: około 5 min.

Miejsce: I piętro – środek sali

Pojęcia: instalacja, materiał, narzędzie, ślad.

Na co zwrócić uwagę:

To ostatni obiekt na trasie. Najpierw dzieci powinny rozpoznać materiały. Dopiero później poznają tytuł dzieła.

Zapytaj:

- Z czego wykonano tę pracę?
- Co przypominają kształty jej elementów?
- Czym te elementy mogły być, zanim trafiły do galerii?
- Jak nazwać takie dzieło? Czy jest to obraz, rzeźba czy jeszcze coś innego?

Po odpowiedziach podaj tytuł pracy i wyjaśnij pojęcie instalacji:

Instalacja to dzieło sztuki złożone z przedmiotów lub różnych materiałów odpowiednio rozmieszczonych w przestrzeni. W „Ogrodzie zimowym" Daniel Rycharski wykorzystał części dawnych maszyn i narzędzi rolniczych, przekształcając je w formy przypominające metalowe kwiaty.

Zapytaj:

Dlaczego artysta mógł nazwać tę pracę „Ogrodem zimowym"?

Podsumuj:

Daniel Rycharski przekształcił części dawnych maszyn i narzędzi rolniczych w formy przypominające metalowe kwiaty. Nie widzimy tutaj człowieka, ale jego obecność została zapisana w przedmiotach, śladach pracy i pamięci o zmieniającej się wsi.

Warto wiedzieć:

Pierwszy „Ogród zimowy" powstał w 2013 roku w Kurówku przy współpracy z mieszkańcami. Praca wiąże się z przemianami wsi i zanikiem tradycyjnego, niewielkiego rolnictwa. Tego kontekstu nie trzeba szeroko omawiać w klasach I–III.

FAZA KOŃCOWA

13_DLACZEGO „POZA TWARZĄ"?

Czas: około 4 minut.

Pojęcia: interpretacja, uzasadnienie, sposób patrzenia.

Na co zwrócić uwagę:

Powróć do dwóch lub trzech odpowiedzi udzielonych na początku zajęć. Nie podawaj jednej obowiązującej interpretacji tytułu.

Zapytaj:

- *Czy można opowiedzieć o człowieku, nie pokazując jego twarzy?*
- *Co poza twarzą opowiadało nam o człowieku na tej wystawie?*

Działanie:

Każde dziecko kończy jedno wybrane zdanie:

O człowieku może opowiedzieć także…

Najbardziej zaskoczyło mnie…

Zapamiętam dzieło…, ponieważ…

Podsumuj:

Tytuł „Poza Twarzą" zachęca, aby szukać w człowieku czegoś więcej niż jego wyglądu. Różne osoby mogą odczytywać to samo dzieło inaczej. Dzisiaj wiele informacji o ludziach odczytaliśmy z przedmiotów, otoczenia, wykonywanej pracy i pozostawionych śladów.

EWALUACJA

Zastosuj krótką rundę „Przedtem i teraz". Dzieci kończą ustnie dwa zdania:

Na początku myślałem lub myślałam, że…

Teraz myślę, że…

Odpowiedzi pokażą, czy uczniowie zmienili lub rozszerzyli swoje rozumienie tytułu. Nie oceniaj zgodności interpretacji z jednym wzorem. Poproś natomiast o wskazanie dzieła lub szczegółu, który wpłynął na odpowiedź.

ZADANIA DO WYKONANIA W SZKOLE

„Autoportret bez twarzy"

Uczeń tworzy autoportret, nie pokazując swojej twarzy. Wykorzystuje przedmioty, kolory, miejsce lub ślady działania, które opowiadają o jego zainteresowaniach albo codzienności. Po wykonaniu prac uczniowie próbują odgadnąć, jakie informacje przekazują zastosowane przez autorów elementy.

WSKAZÓWKI DO REALIZACJI ZAJĘĆ

Nie musisz zadawać wszystkich pytań zapisanych przy obiektach. Wybierz dwa, które najlepiej odpowiadają aktywności grupy. Najpierw pozwól uczniom uważnie patrzeć i formułować własne przypuszczenia, a dopiero później podawaj termin lub dodatkowy kontekst. Jeśli czas się skraca, pomiń punkt 10. Nie rezygnuj z finałowej rozmowy przy instalacji Daniela Rycharskiego ani z podsumowania tytułu wystawy.

PODSTAWA PRAWNA

Scenariusz opracowano z uwzględnieniem:

1. Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością

intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (Dz.U. z 2026 r. poz. 378, z późn. zm.).

2. Dotychczasowej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, określonej w załączniku nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.), stosowanej w roku szkolnym 2026/2027 w klasach II–III zgodnie z § 4 ust. 2 pkt 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r.